

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ СУМСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД СУМСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ –
СУМСЬКИЙ МІСЬКИЙ ЦЕНТР ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання науково-методичної ради Інформаційно-методичного центру управління освіти і науки Сумської міської ради

_____ № _____

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ управління освіти і науки Сумської міської ради

_____ № _____

Навчальна програма з позашкільної освіти
гуманітарного напрямку
«Українська мова та література»

1 рік навчання

Автор:

Яценко Ірина Леонідівна – керівник гуртка комунального закладу Сумської міської ради – Сумський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

Рецензенти:

Шерстюк Л.М. – методист української мови та літератури комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Мельник С.П. – методист комунального закладу Сумської міської ради – Сумський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Рідна мова – найважливіший засіб мислення, спілкування, самовираження особистості. Чим досконаліше людина володіє мовою рідного народу, тим краще вона засвоює готові знання, точніше мислить, повніше реалізує свій інтелектуальний потенціал, швидше налагоджує стосунки з іншими людьми. Державний статус української мови, головні стратегічні документи, що регулюють питання мовної освіти, сучасні науково-методичні концепції її вивчення вимагають глибокого засвоєння мовних норм, підвищення рівня культури мовлення, удосконалення мовленнєвих умінь і навичок учнів. Досягнути цієї мети пропонується за програмою гуртка «Українська мова та література».

Навчальна програма реалізується у гуртку гуманітарного напрямку та спрямована на учнів 11 класів.

Програма розроблена з урахуванням чинних програм з української мови та літератури для 5-9 класів (лист МОН України від 23.12.2004 р. № 1/11-6611) та програм для профільного навчання учнів 10-11 класів (рівень стандарту, наказ МОН України від 28.10.2010 р. № 1021).

Мета програми – удосконалення орфографічних умінь і навичок на основі засвоєння системи загальноприйнятих способів передачі мови на письмі, розуміння необхідності практичного оволодіння правилами орфографії; поглиблення знань школярів про морфологію, синтаксис простого та складного речень, їх будову, семантику, синонімію, пунктуаційні та стилістичні особливості й використання їх в усному й писемному мовленні; зацікавлення дітей художнім твором як явищем мистецтва слова; вироблення вміння компетентно і цілеспрямовано орієнтуватися в інформаційному і комунікативному просторі.

Основні завдання:

- розвивати у вихованців компетенції комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях;
- ознайомлювати з мовною системою як основною для формування мовних умінь і навичок: орфоепічних, граматичних, лексичних, правописних, стилістичних;
- виховувати в учнів свідоме прагнення до вивчення української мови та літератури;
- навчати робити загальні висновки про письменників, їхні твори;
- удосконалювати вміння компетентно, аргументовано, толерантно висловлювати власні міркування, поважати думку іншого.

Навчальна програма передбачає 1 рік навчання:

1-й рік – основний рівень – 144 год. на рік, 4 год. на тиждень.

Загальними принципами організації освітнього процесу є: науковість, синтез інтелектуальної і практичної діяльності, індивідуальний підхід, послідовність і поступовість викладення матеріалу.

Формами контролю за результативністю навчання є підсумкові заняття, опитування, виконання контрольних вправ.

Основний рівень, перший рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	2	-	2
Розділ 1. Українська мова	44	48	92
1.1. Фонетика. Графіка. Орфографія	6	10	16
1.2. Лексикологія. Фразеологія	4	4	8
1.3. Будова слова	2	2	4
1.4. Морфологія	16	16	32
1.5. Синтаксис	16	16	32
Розділ 2. Українська література	20	26	46
2.1. Усна народна творчість. Давня українська література	2	4	6
2.2. Література кінця XVIII-початку XX століття	6	8	14
2.3. Література XX століття	8	10	18
2.4. Твори українських письменників-емігрантів	2	2	4
2.5. Сучасний літературний процес	2	2	4
Підсумок	2	2	4
Разом	68	76	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год.)

Мова – найдивовижніше явище у світі, створене людством. Мета і завдання гуртка. Вступний інструктаж з безпеки життєдіяльності. Первинний інструктаж з охорони праці та техніки безпеки.

Розділ 1. Українська мова (92 год.)

1.1. Фонетика. Графіка. Орфографія (16 год.)

Теоретична частина. Фонетика як розділ мовознавчої науки про звуковий склад мови. Голосні й приголосні звуки. Приголосні тверді й м'які, дзвінкі й глухі. Алфавіт. Звукове позначення букв я, ю, є, ї. Склад. Основні правила переносу із рядка в рядок. Наголос. Уподібнення приголосних звуків. Спрощення в групах приголосних. Найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків. Правила вживання м'якого знака. Правила вживання апострофа. Правопис префіксів і суфіксів. Правопис великої літери, лапки у власних назвах. Написання слів іншомовного походження. Правопис

відмінкових закінчень іменників, прикметників. Правопис н та nn у прикметниках та дієприкметниках. Не з різними частинами мови.

Практична частина. Виконання тестових завдань. Написання словникових диктантів, самодиктантів «Перевір себе». Розгорнуте розв'язання орфографічних завдань. Виконання вправ «Я – редактор».

1.2. Лексикографія. Фразеологія (8 год.)

Теоретична частина. Лексикологія як учення про слово. Лексичне значення слова. Пряме та переносне значення слова. Омоніми. Синоніми. Антоніми. Загальноживані слова. Професійна, діалектна, розмовна лексика. Застарілі й нові слова. Нейтральна й емоційно забарвлена лексика. Фразеологізми.

Практична частина. Презентація міні-проектів, виконання тестових завдань.

1.3. Будова слова (4 год.)

Теоретична частина. Значущі частини слова. Твірні основи при словотворенні. Основні способи словотворення. Складні слова, способи їх творення.

Практична частина. Виконання тестових завдань, диктант «Перевір себе».

1.4. Морфологія (32 год.)

Іменник як частина мови (6 год.)

Теоретична частина. Значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Відміни іменників. Поділ іменників першої та другої відмін на групи. Особливості вживання та написання відмінкових форм. Написання і відмінювання чоловічих і жіночих імен по батькові.

Практична частина. Редагування текстів. Виконання тестів на встановлення відповідності.

Прикметник як частина мови (4 год.)

Теоретична частина. Значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні. Ступені порівняння якісних прикметників. Особливості відмінювання прикметників.

Практична частина. Складання таблиць. Виконання завдань «Я – редактор».

Числівник як частина мови (4 год.)

Теоретична частина. Значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди числівників за значенням. Групи числівників за будовою. Відмінювання числівників. Поєднання числівників з іменниками.

Практична частина. Виконання тестів. Написання вільних диктантів. Редагування текстів.

Займенник як частина мови. Прислівник як частина мови (4 год.)

Теоретична частина. Значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди займенників за значенням. Особливості їх відмінювання. Творення й правопис неозначених і заперечних займенників. Розряди прислівників за значенням. Ступені порівняння прислівників.

Практична частина. Розгорнуте виконання орфографічних завдань.

Дієслово як частина мови (10 год.)

Теоретична частина. Значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Форми дієслова. Види дієслів. Часи дієслів. Способи дієслів. Словозміна дієслів I та II дієвідміни. Дієприкметник як особова форма дієслова. Дієприкметниковий зворот. Дієприслівник як особова форма дієслова. Дієприслівниковий зворот.

Практична частина. Виконання тестових завдань. Граматична трансформація. Виконання вправ на редагування.

Службові частини мови (4 год.)

Теоретична частина. Прийменник. Сполучник. Частка. Вигук.

Практична частина. Виконання тестових завдань. Складання таблиць, схем. Наукові повідомлення.

1.5. Синтаксис (32 год.)

Словосполучення (4 год.)

Теоретична частина. Головне й залежне слово в словосполученні. Типи словосполучень.

Практична частина. Конструювання, трансформація мовних одиниць.

Просте речення (16 год.)

Теоретична частина. Речення як синтаксична одиниця. Граматична основа. Види речень за метою висловлювання, за емоційним забарвленням, за будовою, за наявністю другорядних членів, за наявністю чи відсутністю ускладнювальних засобів. Підмет і присудок, способи їх вираження. Другорядні члени речення, способи їх вираження. Односкладні речення. Речення з однорідними членами, звертаннями, вставними словами. Речення з відокремленими членами. Розділові знаки в простому реченні.

Практична частина. Виконання практичних вправ, розгорнуте розв'язання пунктуаційних завдань. Редагування текстів.

Складне речення (12 год.)

Теоретична частина. Ознаки складного речення. Типи складних речень за способом зв'язку їх частин. Складносурядне речення. Складнопідрядне речення. Безсполучникове складне речення. Складні речення з різними видами зв'язку. Способи відтворення чужого мовлення. Розділові знаки у складному реченні.

Практична частина. Написання диктантів-досліджень, виконання тестових завдань, творче моделювання. Редагування текстів.

Розділ 2. Українська література (46 год.)

2.1. Усна народна творчість. Давня українська література (6 год.)

Теоретична частина. Характеристика календарно-обрядових, суспільно-побутових пісень. Пісні Марусі Чурай. Історичні пісні. Балади, думи.

Практична частина. Презентація міні-проектів.

2.2. Література кінця XVIII - початку XX століття (14 год.)

Теоретична частина. Іван Котляревський, Тарас Шевченко, Григорій Квітка-Основ'яненко, Пантелеймон Куліш, Марко Вовчок, Іван Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Іван Карпенко-Карий, Іван Франко.

Практична частина. Виконання тестових завдань. Презентація міні-проектів. Перегляд відеофрагментів.

2.3. Література XX століття (18 год.)

Теоретична частина. Михайло Коцюбинський, Ольга Кобилянська, Леся Українка, Василь Стефаник, Микола Вороний, Олександр Олесь, Володимир Винниченко, Павло Тичина, Максим Рильський, Микола Хвильовий, Юрій Яновський, Валер'ян Підмогильний, Остап Вишня, Микола Куліш, Олександр Довженко, Андрій Малишко, Василь Симоненко, Олесь Гончар, Григір Тютюнник, Василь Стус, Іван Драч, Ліна Костенко.

Практична робота. Виконання тестових завдань. Презентація міні-проектів.

2.4. Твори українських письменників-емігрантів (4 год.)

Теоретична частина. Іван Багряний. Євген Маланюк.

Практична частина. Перегляд відеофрагментів.

2.5. Сучасний літературний процес (4 год.)

Теоретична частина. Літературні угруповання. Література елітарна і масова. Сучасні часописи, альманахи.

Практична частина. Виконання тестових завдань.

Підсумок (4 год.)

Підбиття підсумків. Конференція.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- принципи українського правопису;
- основні відомості із морфології;
- теоретичний матеріал із синтаксису;
- основні поняття теорії літератури.

Вихованці мають вміти:

- швидко знаходити орфограми й пунктограми в текстах і чітко формулювати правила, що пояснюють їх написання;
- правильно будувати й використовувати в мовленні словосполучення й речення різних видів;
- практично володіти пунктуаційними нормами української літературної мови;
- удосконалювати навички самоперевірки письмових робіт;
- працювати з різними джерелами інформації, користуватися навчально-довідковою літературою;

- редагувати тексти;
- писати словникові, вільні та самодиктанти.

Вихованці мають набути досвід:

- роботи із бланками відповідей у форматі ЗНО;
- виконання тестових завдань;
- орієнтування в калейдоскопі художньої та довідкової літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко О. М., Коваленко Л. Т. Українська мова і література. Довідник. 1700 завдань у тестовій формі. I частина / О. М. Авраменко, Л. Т. Коваленко – К.: Грамота, 2013. – 480 с.
2. Авраменко О.М. Українська мова та література. Довідник. Завдання в тестовій формі. II частина / О. М. Авраменко – К.: Грамота, 2012. – 228 с.
3. Авраменко О. М., Чукіна В. Ф. Стилїстика сучасної української мови. Програма факультативного курсу 10-11 кл. / О. М. Авраменко – К.: Грамота, 2008. – 256 с.
4. Баран Г. В. Українська мова. Готуємося до зовнішнього незалежного оцінювання / Г. В. Баран – Х.: Країна мрій, 2012. – 257с.
5. Дубчак О. П., Чала В. С. Українська мова та література. Тренувальні тести до ЗНО / О. П. Дубчак, В. С. Чала – К.: Генеза, 2013. – 354 с.
6. Українська мова та література. Повний шкільний курс. Довідник для підготовки до ЗНО / В. В. Заболотний, О. В. Заболотний, Н.В. Соловей – К.: Генеза, 2013. – 472 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.-К.: Ірпінь: Перун, 2005. –887 с.
8. Головащук С.І. Складні випадки наголошення / Словник-довідник. – К.: Либідь, 1995. – 346 с.
9. Дубчак О.П., Овчиннікова І.І., Даниленко О.Л. Українська мова та література. Твій репетитор. Комплексне видання для підготовки до ЗНО. – К.: Генеза, 2013. – 454 с.
10. Козачук Г. О. Українська мова для абітурієнтів: Навч. посіб. – 9-те вид., допов. і переробл. – К.: Вища школа, 2012. – 304 с.
11. Короткий тлумачний словник української мови / За ред. Д. Г. Гринчишина. – К., 1998. –254 с.
12. Марченко А. С., Марченко О.Д. Українська література. Практичний довідник. – К.: Весна, 2011. – 568 с.
13. Орфографічний словник української мови / Уклад: С.І. Головащук та ін. – К.: Довіра, 1994. –288 с.
14. Орфоепічний словник української мови / За ред. В. М. Русанівського. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2006. – 202 с.
15. Пономарів О.Д. Культура слова. Мовностилістичні поради : Навчальний посібник. – К., 1999. – 239 с.

16. Словник іншомовних слів / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 190 с.
17. Український правопис. – К.: Наук. думка, 2005. – 379 с.
18. Фразеологічний словник української мови: У 2 т. / Уклад. В. М. Білоноженко. – К.: Наук. думка, 2007. – 112 с.

Рецензія
на освітню програму «Українська мова та література»

(автор Яценко І.Л., керівник гуртка Сумського міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді)

Освітня програма складена відповідно до чинної нормативної бази, що регулює проведення зовнішнього незалежного оцінювання, з дотриманням принципів науковості, систематичності й послідовності у вивченні навчального матеріалу з української мови та літератури, за дотриманою відповідно до вимог структурою.

В основу рецензованої програми покладено Програму зовнішнього незалежного оцінювання з української мови, розроблену з урахуванням чинних програм з української мови для 5-9 класів (лист Міністерства освіти і науки від 23.12.2004 р. №1/11 – 6611) та програм для профільного навчання учнів 10-11 класів (рівень стандарту, наказ Міністерства освіти і науки України від 28.10.2010 р. №1021).

У змісті навчального матеріалу подано дидактично обґрунтовану систему знань, умінь і навичок, що має бути реалізована під час вивчення української мови та літератури.

Програма містить чітко сформульований навчально-тематичний план та опис вимог щодо рівня і якості засвоєння змісту навчання, сформованості способів діяльності, складається з теоретичної та практичної частини.

Навчальна програма передбачає один рік навчання:

1-й рік – основний рівень – 144 години на рік, 4 години на тиждень.

Запропоновано ряд тем, що підлягають вивченню аудиторно, та тих питань, які вихованці повинні опрацювати індивідуально. Навчально-тематичний план занять і індивідуальна робота спрямовані на необхідність розвитку в учнів логічного мислення, виховання свідомого прагнення до вивчення української мови та літератури; вироблення у вихованців компетенцій комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях.

Освітня програма «Українська мова та література» відповідає навчально-методичним вимогам і заслуговує на впровадження в освітній процес.

Рецензія
на освітню програму з позашкільної освіти гуманітарного напрямку
«Українська мова та література» керівника гуртка Сумського міського
центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді
Яценко Ірини Леонідівни

З огляду на необхідність якісної й оперативної підготовки випускників закладів загальної середньої освіти до зовнішнього незалежного оцінювання, рецензована програма є актуальною.

Структура програми передбачає подачу матеріалу за розділами. Кожний розділ включає теоретичну та практичну частину. У програмі розроблено чіткі вимоги до знань і умінь учнів, що сприяє практичному спрямуванню викладання української мови та літератури, міцному засвоєнню теоретичного матеріалу та оволодінню мовою в усіх видах мовленнєвої діяльності. Позитивом можна вважати значне розширення вимог до учнівського мовлення. Вивчення програмного матеріалу побудоване з урахуванням між предметних зв'язків.

У пояснювальній записці чітко сформульовано мету й основні завдання програми, визначено вимоги до знань і умінь учнів.

Запропоновано ряд тем, що підлягають вивченню аудиторно та тих питань, які вихованці повинні опрацювати індивідуально. Навчально-тематичний план занять та індивідуальна робота спрямовані на необхідність розвитку в учнів логічного мислення, виховання свідомого прагнення до вивчення української мови та літератури; вироблення у вихованців компетенцій комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях. Обсяг пропонованих знань достатній. Виклад передбачає послідовність подання знань з урахуванням психологічних і вікових особливостей дітей, принципів дидактики: від простого до складного, від близького до далекого. Умотивовано переструктурування певних тем, розширення вимог щодо змісту роботи з культури мовлення (зокрема редагування текстів та окремих речень), обґрунтовано збільшення кількості тестових завдань, як відкритої так і закритої форми, диктантів, самодиктантів.

Зміст програми, як зазначено в пояснювальній записці, диференційовано на чотири взаємопов'язані змістовні лінії: лінгвістичну, комунікативну, культурологічну й діяльнісну.

У цілому освітня програма «Українська мова та література» відповідає навчально-методичним вимогам і заслуговує на впровадження в освітній процес.

Рецензент: методист Сумського міського
центру еколого-натуралістичної творчості

